

S PRAVLJICAMI NA USTVARJALNEM POTEKANJU PO SVETU (IN DOMA)

Mag. Irena Sbil, profesorica angleščine in nemščine,
Osnovna šola Brezovica pri Ljubljani

*»Če želite, da bi bili vaši otroci pametni, jim berite pravljice.
Če želite, da bi bili še pametnejši, jim berite še več pravljic.«
(Albert Einstein)*

Uvod

V šolskem letu 2016/2017 smo v času podaljšanega bivanja v naši skupini (30 učencev, 2. razred) en dan v tednu v okviru dejavnosti usmerjenega prostega časa naš čas namenjali branju. Brali smo pravljice. Zakaj sem se odločila prav za pravljice in ne za drugo otroško literaturo, bom pojasnila v nadaljevanju. Prav tako bom nekaj več napisala o koristih glasnega branja v skupini. Pravljici je sledil pogovor, ki ni bil vedno omejen le na vsebino in sporočilo pravljice, ampak so pogovori potekali zelo asociativno. Učenci so tako dobili priložnost izraziti svoje misli, opažanja in čustva, ki so se jim porajala. Ker smo brali svetovne pravljice, smo si na zemljevidu sveta vedno ogledali, od kod prihaja pravljica. S spoznavanjem novih besed, tudi za živali in stvari, ki jih pri nas ni, so si učenci na preprost način obogatili svoje besedišče. Hkrati so stopili v stik z drugimi kulturami in vrednostnimi sistemi. Branje smo povezali z ustvarjanjem in izdelali izdelke, ki so bili povezani s tematiko pravljice ali geografskim območjem, od koder je pravljica prišla.

Pravljice sem otrokom brala in ne pripovedovala. Vendar smo se pogovarjali o tem, kako so se pravljice ti sočletja in stoletja prenašale iz roda v rod, saj je bilo včasih pripovedovanje pravljic in družinskih anekdot nadomestilo za družinski večer pred televizijo, kar je danes žal pogost običaj skupnega preživljanja družinskega večernega časa.

O glasnem branju

Kot navaja P. Kropp (2000), se je včasih obvladovanje branja zahtevalo le

od omejenega deleža prebivalstva. Srednjeveškim kraljem in kraljicam so pisma in rokopise prebirali drugi. Kmetje so tedaj živeli v svetu govorjenega jezika in imeli le malo razlogov, da bi sami brali. Vse do 19. stoletja je znal brati manj kot vsak deseti prebivalec, in to celo v zahodnih državah. Ta je bral naglas za celo družino ali skupino prijateljev. Skozi skoraj vso zgodovino se je bralo naglas.

V pogovoru z otroki sem ugotovila, da nekaterim otrokom starši sploh ne berejo ali pa so jim včasih brali, zdaj pa jim ne berejo več. Vendar je glasno branje prvi korak k opismenjevanju, torej k razvijanju sposobnosti branja in zapisovanja. S. Pečjak (2010) priporoča, naj ima učenec vsak dan izkušnjo z glasnim, tekočim branjem učiteljice ali drugih in da dnevno sliši, kakšno je tekoče branje. Učitelj učencem pokaže, da je branje lahko užitek, ki ga doživijo, ko se potopijo v zgodbo. Poleg tega skupno branje in pogovor o prebranem, ki mu sledi, povezuje učence v razredu v bolj homogeno skupnost. Glasno branje učitelja torej spodbuja tekočnost in razumevanje, širi besedišče ter razvija interes za branje.

Pripovedovanje, poslušanje pripovedi, predvsem pa branje knjig otroku pomagajo, da spozna pisni jezik oziroma pisni način izražanja, ki je lahko drugačen od ustnega. Poslušanje pripovedovanja in branja knjig bogati otrokov besedni zaklad, širi obzorja in je neprecenljiv vir novega znanja in novih izkušenj (Knaflič 2009).

Poslušanje kakovostnih besedil za otroke, ki jih odrasli bere, otroka sprosti, mu da občutek varnosti, kar pozitivno vpliva tudi na njegovo čustveno doživljanje, vživljanje v posamezne junake, domišljjsko ustvarjanje, iskanje novih, nenavadnih povezav ter odnosov, in je zelo pomembno za kasnejše razumevanje bolj celovitih besedil ter samostojno ustvarjanje besedil (Marjanovič Umek 2003).

Hkrati se otroci preko poslušanja glasnega branja urijo v zbranosti. Nekaterim otrokom je danes težko sedeti pri miru in zbrano slediti zgodbi. Tako so navajeni biti obdani s številnimi

impulzi, da se nekaterim zdi glasno branje dolgočasno.

O pravljicah

Zakaj sem se odločila prav za branje pravljic in ne za druge zgodbe za otroke? O koristih branja pravljic je bilo veliko napisanega.

Kot pravi I. Matko Lukan (2009), ljudske pravljice govorijo simbolni jezik in so sporočilno zelo bogate. Otrok ob poslušanju pravljice prepozna različna čustva, ki jih doživlja tudi sam: žalost, veselje, jeza, strah, pogum, zaskrbljenost, samozavedanje, ljubosumnost. Sreča se s preprostimi odzivi imeti rad, ne marati. Ob poslušanju pripovedovanja in branja spoznava življenje v polni raznolikosti, se uči sočutja in spoznava različne načine reševanja problemov. V življenju je boj s številnimi težavami nujen. Če se človek ob težavah ne

**Hkrati se otroci
preko poslušanja
glasnega branja
urijo v zbranosti.**

umakne, temveč se z njimi hrabro spoprime, potem premaga vse ovire in na koncu zmaga. Pri reševanju težav so nam pravljice lahko v pomoč, saj vlivajo človeku upanje in vero v dobro, ki premaga zlo. S pravljico se lahko približamo problemom otroka, dotaknemo se njegove zavesti in podzavesti. Nekatero pravljico so predvsem za smeh, ob drugih bo morda otrok lažje opredelil svojo stisko in jo celo izrazil.

Proučevalec psiholoških in psihoanalitičnih vidikov pravljič B. Bettelheim (1999) poudarja, da danes otroci ne odraščajo več v varnem zavetju razširjene družine ali tesno povezane skupnosti. Zato je pomembno, da otroke oskrbimo s podobami junakov, ki se morajo sami samcati podati v svet, a v njem najdejo zatočišče in z gotovostjo stopajo po pravi poti.

Pravljичni junak je nekaj časa čisto sam, kot se pogosto počuti osamljenega današnji otrok. Junaku pomaga njegova povezanost s prvobitnimi predmeti in bitji – drevesi, živalmi, naravo. Usoda pravljičnih junakov otroka prepričuje, da se morda počuti izobčenega in zapuščenega v svetu tako kot oni, vendar pa bo deležen pomoči, kadar jo bo potreboval. Poleg tega pravljice otroku sporočajo, da ne moreš pričakovati uspeha že pri prvem, še celo pri drugem ali tretjem poskusu ne. Dajejo sporočilo, da kljub začetnemu neuspehu ne smeš odnehati.

Pravljica zdravilno deluje na otrokovo zdravo čustveno ravnovesje in ga s tem na prijeten način pripravi za vstop na pot k odraslosti. Prav v pravljici otrok spozna smisel vrednot, kot so pravica, krivica, duhovnost, ljubezen, sovraštvo, dobrota, pogum ipd. In kar je najpomembnejše, to sprejema na zanj prijeten, celo magičen način brez moraliziranja, ki je v mnogih družinah pri vzgojnem prizadevanju pogosto v ospredju. V domišljiji se otrok poskuša enaciti s pravljičnimi junaki, pa čeprav samo

za trenutek. Ta pozitivna čustva se globoko vtisnejo v otrokovo zavest in celo podzavest, dajo mu moč, da razvije svoje lastno mišljenje, seveda ustrezno njegovi razvojni stopnji. Ob vsem tem se nauči doživljati značilen vrednostni odnos do stvari, okolja, oseb in dogodkov, spozna, kaj je prijetnost in neprijetnost, privlačnost in neprilagodljivost (Milčinski 1992).

S pravljico postane otrokova duša bogata, pravi J. Streit (2015). Če otroška duša te hrane ne

dobi, ostane notranje topa, čustveno revna in negibna. Če otrok pri tem živi v pustem, z naravo revnem okolju, lahko notranje popolnoma otopi. V našem vedno bolj stehiziranem, z naravnimi doživljaji vedno bolj skopem okolju ima pravljica še večje po-

slanstvo kot poprej: od znotraj razgibati, izpolniti in razvedriti dušo.

Branje pravljič ima za otroke neprecen-

ljivo vrednost, kajti pravljica vsakega posameznika nagovori in se ga dotakne po svoje in mu da vedno točno tisto, kar v nekem trenutku potrebuje.

Pravljice na zemljevidu sveta

Preko pravljič sem želela učencem približati bolj oddaljene kulture in geografske predele. Ker so to učenci 2. razreda, katerih predstave o svetu so omejene, smo najprej na zemljevid umestili Brezovico, nato na večjem zemljevidu poiskali Ljubljano sredi Slovenije in nazadnje še našo »kokoško« Slovenijo, ki jo je lahko najti poleg »škornja« Italije. Prav po detektivsko smo se lotili iskanja Kitajske, Maroka, Tibeta, Grenlandije, Kanade, Indije itd., od koder so prihajale naše pravljice. Nekateri učenci so se izkazali z veliko razgledanostjo, za druge pa je bil pogled na zemljevid nekaj novega. Za lažjo predstavo o tem, kako izgle-

da naša Zemlja, smo uporabili tudi globus. V skupini je bil učenec, ki je poznal tako rekoč vsa glavna mesta vseh držav sveta in je dobil priljubljenost, da svoje enciklopedično znanje pokaže v praksi. Vedno smo si z vnosom imena države v Google ogledali nekaj slik o državi ali regiji. S pomočjo slik smo ugibali, ali je v državi mrzlo ali toplo, ali je sušno ali veliko vode, opazovali arhitekturo zgradb.

Zanimivo je bilo spremljati, kako med učenci narašča zavedanje o obstoju čisto drugač-

nih kultur in načinov življenja, kot jih poznamo mi sami, npr. nomadski način življenja. Zdaj jih večina že ve, kaj je 'jurta' (op.: šotor iz živalskih kož – ta izraz se je večkrat pojavil v pravljičah iz Azije).

Brali smo različne tipe pravljič (čudežne, živalske). Pretežno sem izbirala pravljice iz zbirke *Svetovne pravljice*, ki je izšla pri založbi Nova revija. Knjiga je že s svojim obsegom pri učencih vzbudila strahospoštovanje in zanimanje. V Evropi smo s pravljičami najprej obiskali vse sosednje dežele, nato pa se premikali proti zahodu do Portugalske, na sever do Švedske in proti vzhodu do Rusije. Skočili smo tudi v Afriko do Maroka, Egipta, Južne Afrike. Nato smo se podali na Japonsko in Kitajsko. Bili smo v stari Perziji, Azerbajdžanu, Indiji, v Tibetu. Brali smo pravljice nomadskih ljudstev. Šli smo tudi v Severno in Južno Ameriko in brali indijanske pravljice. A pretežno smo se gibali po Evropi in Aziji.

Učenci so si na preprost način razširili obzorja in se seznanili z drugimi kul-

turami in drugačnimi načini življenja, ki so ponekod prisotni še danes. Zdi se mi pomembno, da so pridobili drugačen pogled na svet.

Svetovne pravljice in tematsko ustvarjanje

Zaradi omejenega časa, ki je na voljo, branju pravljič seveda ni vedno

S pravljico postane otrokova duša bogata, pravi J. Streit.

Pravljični junak je nekaj časa čisto sam, kot se pogosto počuti osamljenega današnji otrok.

A pretežno smo se gibali po Evropi in Aziji.

sledila vodena delavnica, saj bi bilo to časovno nemogoče izpeljati glede na to, da je v podaljšanem bivanju časa, namenjenega usmerjenim dejavnostim, vsako leto manj. Vseeno so učenci po branju vedno imeli čas za prosto ustvarjanje (risanje) in deljenje vtisov.

Da поблиžje predstavim, kako so potekale naše pravljичne urice, bom tu opisala tri izmed delavnic, ki smo jih izvedli.

Delavnice

1. delavnica: Tibetanska pravljica *O fantu, ki je ukrotil belega leva* in barvanje mandal

Potrebni material za ustvarjanje: predloga za barvanje mandal, suhe barvice.

Potek:

Dejavnost ob tej pravljici poteka dva dneva, saj je pravljica dolga, hkrati pa načrtujem ogled posnetka izdelovanja mandal iz peska in barvanje predlog mandal.

Prvi dan se seznanimo z deželo Tibet. Z učenci si na zemljevidu pogledamo, kje leži. Nato si ogledamo slike iz Tibeta, značilno pokrajino, naselbine in prebivalce. Ogledamo si sliko izdelovanja mandale v enem od budističnih samostanov in učencem razložim, da je ena od budističnih tradicij izdelovanje mandal iz peska. Napovem, da si bomo po pravljici o tem ogledali kratek posnetek.

Preberemo polovico pravljice *O fantu, ki je ukrotil belega leva*. Vmes po potrebi razložim kakšno manj znano besedo, npr. kaj je kresilna goba in kremen, pa tudi vsebinsko je treba kaj pojasniti (npr. kako je mogoče, da se po gozdu sprehajajo levi in tigri, zakaj niso v živalskem vrtu).

Nato si ogledamo še posnetek o izdelovanju mandal. Učencem se zdi nenavadno, da se tako lepe mandale, v katere izdelavo je bilo vloženega toliko truda, ne ohrani. Na čim bolj preprost način jim skušam razložiti,

da razmišljajo drugače kot mi tu v Evropi in da želijo s tem povedati, da nič ni večno in da se vse spreminja.

Naslednji dan nadaljujemo z branjem pravljice. Najprej skupaj obnovimo vsebino prvega dne, nato pa nadaljujemo z branjem pravljice. Na koncu se pogovorimo. V pravljici nastopa okrutni vladar Lubsan, ki pa je na koncu pravično kaznovan. Njegov sin Džordže strašnega belega leva ne ubije, ampak ukroti (tako kot moramo mi sami ukrotiti negativna čustva). V pravljici srečamo še nekaj nenavadnih živali in stvari, ki jih je treba razložiti: *sandalovo drevo*, *kulan* (op.: oslu podobna žival, ki živi v Aziji), *turkiz*, *puščavnik*. O pravljici se pogovorimo: Kdo je okruten vladar in kdo pravičen vladar? Kateri se bolje počuti? Ali se bolje počutimo, če smo do drugih prijazni ali neprijazni?

Nato učenci barvajo mandale. Ta dejavnost jim je zelo všeč. Mislim, da v resnici deluje zelo pomirjevalno, saj barvanje mandal zaposli tudi tiste učence, ki sicer zelo težko sedijo pri miru. Med barvanjem mandal poslušamo mirno glasbo.

Dejavnost zaključimo tako, da na hodniku pred učilnico pripravimo razstavo mandal.

2. delavnica: Kitajska pravljica *Beračev robec* in izdelovanje pahljače

Potrebni material za ustvarjanje: šablona za pahljačo, debelejši beli papir, suhe barvice in flomastri.

Potek:

Učencem napovem, da bomo prebrali kitajsko pravljico. Za Kitajsko so slišali vsi. Ogledamo si jo na zemljevidu sveta. Učenci ugotovijo, da je zelo velika država. Tudi za posebno kitajsko pisavo so učenci že slišali in vedo, kako izgleda, a vseeno si ogledamo nekaj kitajskih pismenk. Kasneje jih bomo vključili v ustvarjanje.

Preberemo poučno pravljico *Beračev robec*, o nečimrnosti, prelomljenih obljubah in o tem, da je hudobija kaznova-

na, dobrota pa nagrajena. Pravljica je preprosto napisana in vsebina je razumljiva. Malo razlage je bilo potrebne o tem, kdo je suženj oz. sužnja in zakaj je taka oblika dela neprimerna.

Nismo izdelovali robca, temveč smo izdelali pahljačo. Učenci so po predlogi izrezali pahljačo in jo okrasili s kitajskimi pismenkami. Pomagali smo si s projekcijo na tablo, tako da so učenci lahko prerisali pismenke. Izbrali smo pismenke za živali in simbole sreče. Ustvarjanje je potekalo ob poslušanju pomirjujoče kitajske glasbe.

3. delavnica: Slovenska pravljica *Pšenica – najlepši cvet* in slikanje

Potrebni material za ustvarjanje: risalni list, voščenke, tempera barvice, čopiči.

Proti koncu šolskega leta, v juniju, smo naše popotovanje po svetu zaključili v Sloveniji. Odločila sem se, da bomo prebrali meni eno najlepših slovenskih pravljic *Pšenica – najlepši cvet*.

Potek:

Branje začnemo tako, da si ogledamo prelepe ilustracije, preko katerih vpijem zgodbo. Nekateri učenci jo že poznajo in navdušeno hitijo razlagati, za kaj bo v zgodbi šlo. Ko se vsi seznani-jo z vsebino, zgodbo preberem. Kljub temu ji navdušeno prisluhnejo. Vmes se po potrebi ustavljam in razlagam. Tiste, ki so že takoj na začetku presunjeni zaradi kraljevega ukaza, da je treba pomoriti stare ljudi, potolažim, da je to le pravljica in da tak ukaz v resnici ne obstaja in nikoli ne bo podan. A hkrati se mi zdi, da je tako vzbujanje empatije res zelo koristno, saj vzbudi čustva usmiljenja tudi pri manj čustvenih oz. zaradi različnih okoliščin čustveno otopelih otrocih. Sproti razlagam manj znane besede, npr. *čeber*, *klas*, *žito* (pokažem na ilustraciji in razložim pomen) in *povezniti čeber*. Vmes ponovimo, kaj je vzhod in kaj zahod (v učilnici so že označene smeri neba) in kateri dan je pojutrišnjem, če je danes petek. Ta vprašanja pomagajo ohranjati pozornost učencev, da ne odtava nekam po svoje.

Ko preberemo pravljico, najprej obnovimo vsebino. Nato se z učenci pogovorimo, kakšen odnos imajo oni do svojih staršev ter dedkov in babic. Ali cenijo njihove nasvete? Ali se radi z njimi pogovarjajo in jim zaupajo svoje težave? Skupaj izluščimo sporočilo, da je treba starejše spoštovati.

Nato vsak od učencev naslika prizor iz pravljice. Odločim se za mešano tehniko. Najprej učenci z voščenkami narišejo risbo, nato pa ozadje naslikajo s tempera barvami. Ko se slike posušijo, izdelke razstavimo na panoju na hodniku pred učilnico.

Zaključek

V članku sem želela predstaviti, kako je mogoče povezati branje pravljič, ki je za učence izjemno koristno, s spoznavanjem drugih držav in kultur in hkrati to neprisiljeno povezati še z ustvarjanjem. V veselje mi je bilo spremljati, kako so nekateri učenci, ki so sprva celo posmehljivo sprejeli branje pravljič, češ da so pravljice dolgočasne, proti koncu šolskega leta sedeli čisto spredaj in prosili za še eno pravljico, ko je bilo prve kolenec. Verjetno tem učencem doma nikoli niso brali pravljič, zdaj pa so sami doumeli globlji pomen, ki ga imajo pravljice za vse nas.

Učenci lahko tako ob pravljičah z več vidikov ustvarjalno preživijo prosti

čas v podaljšanem bivanju. Upam, da sem še koga spodbudila, da se bo branja pravljič lotil na tak način.

Viri in literatura

Beračev robec. V: *Kitajske in korejske pravljice* (1956), str. 18–20. Koper: Založba Lipa.

Bettelheim, B. (1999) *Rabe čudežnega: o pomenu pravljič*. Ljubljana: Studia humanitatis.

Chinese Lucky Character: Chinese Zoidac Characters. Dostopno na <https://goodlucksymbols.com/chinese-lucky-character/>, 14. 6. 2017.

Chinese Zen Music. You Tube. Dostopno na <https://www.youtube.com/watch?v=XbcnQCHpdmE>, 14. 6. 2017.

Construction and destruction of mandala. YouTube. Dostopno na <https://www.youtube.com/watch?v=10084L3Pqsc>, 19. 1. 2017.

Knaflič, L. (2009) Družinska pismenost v predšolskem obdobju. V: Knaflič, L. (ur.) *Branje za znanje in branje za zabavo: priročnik za spodbujanje družinske pismenosti*, str. 7–16. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Kropp, P. (2000) *Vzgajanje bralca: vaš otrok naj postane bralec za vse življenje*. Tržič: Učila.

Marjanovič Umek, L., in Zupančič, M. (2003) Vloga branja in pripovedovanja v otrokovem razvoju. V: Blatnik Mohar, M. (ur.) *Beremo skupaj: priročnik za spodbujanje branja*, str. 22–33. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Matko Lukan, I. (2009) Kako beremo z otrokom. V: Blatnik Mohar, M. (ur.) *Branje za znanje in branje za zabavo: priročnik za spodbujanje družinske pismenosti*, str. 27–42. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Milčinski, J., in Pogačnik-Toličič, S. (1992) *Pravljica za danes in jutri*. Ljubljana: DZS.

O fantu, ki je ukrotil belega leva: tibetanska pravljica. V: Jana Unuk (ur.) *Svetovne pravljice*, str. 166–176. Ljubljana: Nova revija.

Pečjak, S. (2010) *Psihološki vidiki bralne pismenosti: od teorije k praksi*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Pšenica – najlepši cvet. V: *Zlata ptica: zgodbe in pesmi s podobami Ančke Godec*, str. 103–112. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Sand mandala. You Tube. Dostopno na <https://www.youtube.com/watch?v=JdUFqkX2d6I>, 19. 1. 2017.

Slovar slovenskega knjižnega jezika. (SSKJ). Spletna izdaja (2000). Dostopno na <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>.

Streit, J. (2015) *Zakaj otroci potrebujejo pravljice?* Ljubljana: Buča.

Svetovne pravljice (2008) Izbrala, uredila in spremno besedo napisala Jana Unuk. Ljubljana: Nova revija.

Tibetan Music. You Tube. Dostopno na <https://www.youtube.com/watch?v=Qo7XwpUvsvE>, 19. 1. 2017.

